

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

A HAZAI BURGONYATERMELÉS FEJLESZTÉSÉNEK NÉHÁNY ÖKONÓMIAI KÉRDÉSE

SZEDERKÉNYI ERVIN

A burgonya napjainkban is igen fontos népelelmezési cikk. Jelentősége nap mint nap kifejezésre jut a piac burgonyával való rendszeres ellátásában. A biztonságos ellátás alapvető népgazdasági érdek. Nincs reális lehetőség arra, hogy az igényeket importból fedezzük, ezért az ellátást hazai termeléssel kell megoldani. Ennek feltétele, hogy a burgonyaágazat 1970–1973. évek közötti időszakra kialakult és sok tekintetben 1975-ben is kedvezőtlen gazdasági pozíciója a népgazdasági érdekeknek megfelelően tartósan kedvezővé váljon.

Az ágazat ellentmondásos helyzete, a fejlesztés gondjai nem mai keletűek, már az 1960-as évek közepétől foglalkoztatják a tudományos közvéleményt s a központi irányító szerveket. Számos értékelés, tudományos munka foglalkozott a burgonyaágazat gondjaival, fejlesztési kérdéseivel. Mégis úgy véljük, a teljességre való törekvés igénye nélkül érdemes néhány munka főbb gondolatát feleleveníteni.

Bagi J. (1) az 1960-as évek közepén a burgonyatermelés megoldására váró feladatának tekint számos gazdaságpolitikai, agrotechnikai kérdést és a kereskedelemmel kapcsolatos problémát. Hiányolja, hogy megnyugtató elemzés nem készült arról, hogy a burgonyatermelés ténylegesen mikor jövedelmező. *Csepely—Knorr A. és munkatársai* (2) a hazai burgonyatermelés első feladatának a termésátlagok növelését tekinti, amely nélkül a termelőszövetkezeti jövedelmet a komplex gépesítés nem növeli, így önmagában nem mozdítja elő a burgonyatermelés fejlesztését sem. *Csete L.* (3) részletesen foglalkozik a burgonyatermelés fejlesztésének gazdasági és anyagi-műszaki kérdéseivel. Megoldhatónak ítéli a fajtaleromlás problémáját, javaslatokat tesz a technológia korszerűsítésére. 1967. évre vonatkozóan számításokkal bizonyítja, hogy megfelelő termőhelyen, koncentráltabb termelés és körültekintő munka mellett, az akkori körülmények között jövedelmezően termelhető a burgonya. *Pilling A.* (5) munkájában a burgonyatermelés és forgalmazás közgazdasági összefüggéseivel foglalkozik. Vizsgálatai igazolják, hogy jelentősen nőtt a burgonyatermelés költsége, s ezt a hozamok mérsékelt

emelkedése nem volt képes ellensúlyozni. Javasolja, hogy közgazdasági eszközökkel ösztönözzék a korszerű tárolás fokozódó térhódítását. *Pilling A.* és *Elek L.-né* (6) tanulmányukban megállapítják, hogy a jövedelemviszonyok ingadozása, a bizonytalanság a burgonyatermelés háttérbe szorítására készítette a mezőgazdasági üzemeket. A megoldást elsősorban a korszerű technológia és fajta térhódításában látják. *Szederkényi E.* (7) az ágazat fejlesztésének alapfeltételei közül a komplex műszaki fejlesztést, a munkaerőigény csökkentését, a nagy termőképességű fajták széles körű elterjesztését emeli ki. Számítása szerint a magasabb technológiai szintet képviselő intenzív termelési megoldásoknál csak 250–300 q/ha terméshozamok esetén lehet kellően gazdaságos a termelés. *Csete L. és munkatársai* (4) a IV. ötéves tervidőszakra vonatkozóan megállapítják, hogy 1974-ig a burgonyatermelés jövedelmezősége kedvező tendenciát mutatott, 1975-ben viszont a jövedelemtömeg és a jövedelmezőség nagymértékben visszaesett.

Az elmúlt évek során felmerült egyes problémák időközönként ismétlődtek, visszatértek. Néhány kérdés a legutóbbi időig sincs megnyugtatóan tartósan rendezve.

A BURGONYAÁGAZAT FEJLESZTÉSI FELADATAI ÉS FELTÉTELEI

A hazai burgonyatermelés sajátos vonása, hogy a termelés fő célja étkezési, illetve élelmiszeripari igényeket kielégítő burgonya előállítás. Sem ipari, sem kizárólag takarmányozási célra üzemünk nem termelnek burgonyát. Az ilyen célú felhasználás vagy értékesítés csupán másodlagos, a nagyüzemi termelésben ma kifejezetten kényszerhasznosítás jellegű. Tehát az országos burgonyaszükségletet az étkezési burgonya és a burgonya alapanyagú termékek (hasábburgonya, burgonyapüré, vagy tészta termékek stb.) fogyasztási színvonala szabja meg. Az igények kielégítését hazai termelésre kell alapozni, s ez egyben körvonalazza a fejlesztés mértékét, feladatait.

Tendenciájában a fogyasztás az utóbbi években is csökkenést mutat, bár a csökkenés üteme a korábbi időszakokhoz képest mérséklődött:

	1961–1965	1966	1970	1971	1972	1973	1974	1975
Átlagos fogyasztás, kg/fő	90,6	85,2	75,1	72,1	69,1	66,5	68,0	65,0

Az egy főre jutó hazai burgonyafogyasztás az átlagos európai fogyasztási szint alatt van. Lényegesen kevesebb, mint Lengyelország 189, Csehszlovákia 110, az NDK 134, az NSZK 97, Franciaország 95 és Hollandia 85 kg-os fejenkénti fogyasztása. Az alacsony hazai fogyasztási szintet csak részben indokolja a táplálkozási szokások változása és az urbanizáció hatása. Nem vitatható azonban, hogy kínálati, áruterítési hiányosságok és sok esetben minőségi problémák csökkentőleg hatnak a fogyasztás alakulására. E jelenségek megszüntetése esetén a fogyasztás stabilizálódásával vagy ki- sebb mértékű növekedésével lehet számolni.

Az egy főre jutó burgonyaafogyasztás az elkövetkező időszakban várhatóan mintegy 70 kg lesz. Ez a fogyasztási szint — mérlegelve a fogyasztás alakulására ható tényezőket és az eddigi tendenciákat — reálisnak ítéltető. Továbbra is az étkezési burgonya termelése az elsődleges célkitűzés. A fogyasztási igények és a feldolgozó iparok igényének kielégítésére 1400—1500 ezer tonna szántóföldi burgonya termelése szükséges. Ennek szektorális megoszlása az V. ötéves terv előirányzatai alapján az 1. táblázat szerint alakulna.

A terv a nagyüzemek vetésterületének növekedésével, a kisüzemeknél csökkenéssel számol, míg a termésátlagok minden szektorban emelkednek. 1976-ban a termelőszövetkezetek közös burgonyavetés-területe 20,5 ezer ha, tehát mintegy 17%-kal tovább csökkent. A háztáji és kisüzemek termelése — a konjunkturális piaci lehetőségek ellenére — 9%-kal szintén csökkent. Így az országos burgonyavetés-terület már csak 90,2 ezer ha, ami a terv-időszak közepére tervezett vetésterületnek felel meg. Az ellátatlan lakosság szükségleteinek biztosításához 30—35 ezer ha nagyüzemi burgonyaterület feltétlenül indokolt.

A tervezett nagyüzemi termésátlagok, ha az intenzív burgonyatermelést folytató üzemek (a nagyüzemi terület 60%-a) eredményeit vesszük alapul, elérhetőek, bár ma még csak a legjobb, a termelés felső sávját képviselő üzemek érik el az 1980-ra tervezett vagy az azokat meghaladó átlagterméseket. Ezeknek az üzemeknek az eredményeihez kell közeledniük a ma még átlagos színvonalú vagy éppen hagyományosan termelő üzemeknek is. Tehát a nagyüzemi tervcélok realizálása az intenzív technológiák további gyors ütemű terjesztésétől függ. Nem vitás, hogy ez a folyamat bizonyos szelektálódással is jár.

Kérdéses viszont, hogy a háztáji és kisüzemi gazdaságokban milyen eszközökkel lehet elérni a tervezett 30%-os termésátlag-növekedést.

A burgonyatermelés fejlesztésére hozott központi intézkedések aligha vitatható eredményei ellenére, 1976-ra ismét az ellátást veszélyeztető visz-

1. táblázat

A BURGONYATERMELÉS V. ÖTÉVES TERVI ELŐIRÁNYZATAI

Megnevezés	Állami szektor	Termelőszövetkezeti		Egyéb	Összesen
		közös	háztáji		
<i>Vetésterület, 1000 ha</i>					
1975. évi tény	4,6	24,8	37,7	33,2	100,3
1980. évi terv	5,0	27,0	25,0	23,0	80,0
<i>Átlagtermés, q/ha</i>					
1975. évi tény	178,1	154,6	119,5	105,9	126,4
1980. évi terv	250,0	223,0	160,0	136,0	180,0
<i>Termésmennyiség, 1000 t</i>					
1975. évi tény	82	383	451	352	1268
1980. évi terv	125	602	400	313	1440

szaesés következett be. Ez jelzi, hogy az ágazat fejlődési feltételei kedvezőtlenek, nem teszik lehetővé a népgazdasági igények maradéktalan kielégítését. (Az 1976. év őszen hozott felvásárlásiár-intézkedés az ágazat jövedelmezőségét végül is javította, de a termelésre, a termelési kedv fellendítésére gyakorolt hatását csak az 1977. év során lehet lemérni.) A biztonságos burgonyaellátás, azaz a tervcélok a nagyüzemi burgonyatermelés megszilárdításával és a kisüzemi termelés ösztönzésével valósíthatók meg. Ennek számos feltétele van.

— Az intenzív termelést folytató üzemekben bevált termelési technológiát a nagyüzemekben általánossá kell tenni.

— Továbbra is biztosítani szükséges a kiváló biológiai értékű, nagy termések elérésére lehetőséget adó vetőgumót. A jelenlegi gyakorlattól eltérően az import vetőgumó mennyiségét hosszabb távú, több évre szóló szerződéssel kell lekötni a külföldi szállító partnereknél. Meg kell találni annak a lehetőségét, hogy a kedvezőbb ökológiai adottságú baráti államokban termeltesük meg — a kukorica-vetőmag előállításában kialakult nemzetközi együttműködéshez hasonlóan — a burgonya-vetőgumó egy részét.

— A szántóföldi munkaműveletek műszaki színvonalára kell fejleszteni a burgonya kiszedés utáni manipulálását (tisztítás, válogatás, osztályozás, előtárolás); ehhez az érvényben levő támogatási rendszert továbbra is fenn kell tartani.

— Az üzemeknél a burgonya szükségszerű előtárolásával együtt járó költségeket lépcsőzetes átvételi árakkal kell megtéríteni. Ennek révén mérsekellhetők a termelők és a forgalmazók között az áruburgonya átadási időpontja miatti konfliktusok.

— Módosítani kell a forgóeszköz-gazdálkodással kapcsolatos szabályozó rendszert a burgonyaágazatra. Figyelembe kell venni a burgonyatermelés sajátosságait. (Hektáronkénti 10—15 ezer Ft értékű vetőgumót kell készletetni ősztől tavaszig. Ha az üzem tárolási és értékesítési tevékenységet is folytat, a nagy költséggel megtermelt év végi étkezéshiburgonya-készletekre áruhitelt nem kap, bár az értékesítés a termelést követő év nyaráig folyamatos.) Csupán az ágazati sajátosságokhoz igazodó szabályozó rendszerrel oldható meg, hogy a burgonyatermelést folytató üzemek ne kerüljenek hátrányos helyzetbe.

— A tartós tárolásra (december 1-től júniusig) kerülő készletek számára tovább kell bővíteni a biztonságos tárolókapacitást. Ezt ki kell egészíteni — az üzemekben vagy a kereskedelembe — a december 1-ig felhasználásra kerülő burgonyakészletek ideiglenes tárolására alkalmas, de a tartós tárolás céljait szolgáló berendezéseknél kisebb beruházási költséggel járó tárolókapacitással.

— Az üzemeknek már a termelési tevékenység megkezdése előtt olyan hosszabb időtartamra szóló szerződéses védőárat kell ismerniük, amely az átlagosnál még alacsonyabb hozam mellett is fedezi a termelési költségeket.

— A védőár mellett úgy kell meghatározni a mindenkor szerződéses

felvásárlási árat, hogy az elérhető jövedelem az üzemek átlagos szintjén is ösztönöz legyen, sőt serkentse a kisüzemi termelést is.

— A kisüzemek és háztáji gazdaságok burgonyatermelését támogatni feltétlenül szükséges, mivel csak így mérsékelhető a termelés gyors ütemű csökkenése, illetve a nagyüzemekre nehezedő ellátási feladat.

— A kisüzemek és háztáji gazdaságok burgonyatermelését a nagyüzemek és a felvásárló szervek integrálják. Szerződéses termeltetési rendszerben kell biztosítani a kisüzemi termelés legfontosabb eszközeit (jó minőségű vetőgumó, kemikáliák stb.) és a mindenkor termelési biztonságot jelentő felvásárlást.

A VETÉSTERÜLET ÉS AZ ÁTLAGTERMÉS VÁLTOZÁSÁNAK TENDENCIÁI

A hazai burgonyatermelés jellemzője, hogy a vetésterület rohamosan csökkent, és a termésátlagok a legutóbbi időkig csak kevésbé növekedtek. A csökkenés üteme gyorsabb volt a nagyüzemi gazdaságokban, mint a háztáji és kisegítő gazdaságokban. 1971-ben az állami szektor és a mezőgazdasági termelőszövetkezetek közös gazdaságainak területe 43 727 ha (34%), a lakosság háztáji és kisegítő gazdaságainak területe 84 837 ha (66%). 1973-ban ez az arány 25% (26 892 ha), illetve 75% (79 438 ha). Ebben az esztendőben a megfelelő burgonyaellátás — a rendkívül lecsökkent nagyüzemi burgonyaterület miatt — már komoly gondot okozott. Ugyanis az ellátatlan lakosság szükségleteit biztosító, áruforgalomba kerülő burgonyának döntő többsége (88—91%-a) az állami és szövetkezeti nagyüzemek termeléséből származik. Az 1973-ban meghirdetett központi ágazatfejlesztési intézkedések hatására 1974-re 29 845 ha-ra növekedett és 1975-ben lényegében ugyanezen a szinten — 29 403 ha — maradt a nagyüzemi vetésterület, de 1976-ban ismét lecsökkent 25 648 ha-ra.

Az országos burgonyatermelésből a háztáji gazdaságok és a kisüzemek 65%-ban részesednek. Termésük az önellátó fogyasztás céljait szolgálja, és csak igen keveset értékesítenek. Termelésüket azonban feltétlenül támogatni, ösztönözni kell, mivel a háztáji és kisgazdaságok termelésének további rohamos csökkenése a nagyüzemekkel szembeni elvárásokat fokozhatja, növeli a központi ellátás terheit.

A termésátlagok az 1974—1975. években emelkedtek jelentősebben. A fejlődést érzékelteti, hogy amíg a burgonya nagyüzemi termésátlaga a fejlesztést megelőzően 110—130 q/ha között változott, 1974-ben 165 q/ha, 1975-ben 158 q/ha volt. Azokban a gazdaságokban, ahol megfelelően éltek az intenzív burgonyatermesztési program során biztosított lehetőségekkel, 250—300 q/ha átlagtermést meghaladó eredményeket is elértek. Az Intenzív Burgonyatermesztési Társulások és a Solanum Burgonyatermesztési Rendszer gazdaságai (tevékenységük a nagyüzemi burgonyaterület 60%-ára terjed ki) 17 872 ha betakarított területen 207 q/ha átlagtermést értek el 1975-ben.

Az ágazat és a technológiai fejlődés kétségtelen minőségi változását jelzi, hogy az előzetes adatok szerint, a rendkívül kedvezőtlen időjárás elle-

nére, az állami gazdaságok 233 q/ha, a termelőszövetkezetek pedig 173 q/ha átlagtermést értek el 1976-ban. A termelési kedv csökkenése viszont a fejlődés ellenére azt mutatja, hogy 1976-ban az ágazat számos gonddal küzd. Ezek részben technológiai — főként a manipulálás és tárolás terén —, részben pedig ökonómiai jellegűek.

TECHNOLÓGIAI FEJLŐDÉS, GÉP- ÉS BURGONYATÁROLÓ-ELLÁTOTSÁG

A burgonyatermelés az 1970-es évek első harmadában még a nagyüzemeinkben is lényegében hagyományos módon történt. A korszerű módszerek bevezetése a növénynél — a többi kapásnövényhez mérten — elmaradt. A köztermesztésben levő fajták előregedtek, termőképességük igen gyenge volt. Mindezek következtében a termelés színvonala alacsony szinten stagnált.

Az ágazat fejlesztésére 1973-ban a központi szervek számos intézkedést tettek. Fokozatosan megtörtént a fajtaváltás, amelynek során a hagyományos, leromlásra hajlamos, kis termőképességű fajtákat új, nagy potenciális termőképességű fajtákkal váltották fel. Meggyorsult a műszaki fejlesztés, amelynek elősegítésére az üzemek 50—70%-os állami ártámogatást kaphattak a speciális gépekre, illetve az áruraktározás és áruelőkészítés céljait szolgáló eszközökre.

Az intézkedések hatására alapvető változások következtek be. Nagyüzemeink burgonyatermeléséhez szükséges eszközellátása javult, kialakultak a korszerű technológiai megoldások. A két fő termelési megoldás gépi beruházási igénye számításaink szerint a 2. táblázat szerint alakul.

A vizsgált megoldásoknál sok gép — főleg a speciálisak közül — tőkés importból származik, amely jelentős összegű valutát köt le. A KGST-országok közötti munkamegosztásnak jobban kellene törekednie a gépgyártás terén a fokozottabb összhangra. Ez népgazdasági érdek is a dollárkímélés

2. táblázat

A KORSZERŰ BURGONYATERMELÉS GÉPEINEK BERUHÁZÁSI IGÉNYE

	Népgazdasági	Vállalati
	szintű bekerülési költség	
	Ft/ha	
Kétsoros kiszedő-rakodó betakarítógépre (holland gyártmányú AMAC—D-2) alapozott megoldás	38 400	19 200
ebből: speciális szántóföldi gép	13 700	6 000
osztályozó, manipuláló gép	21 400	10 500
Kétsoros burgonyakombájnr (NDK gyártmányú E—671/1) alapozott megoldás	35 300	17 700
ebből: speciális szántóföldi gép	11 100	4 700
osztályozó, manipuláló gép	20 900	10 200

révén, de vállalati érdek is a feltételezhetően kedvezőbb bekerülési költségek miatt. Így az NDK-ban kialakított burgonyafogadó, manipuláló gépek, ha megfelelő mennyiségben rendelkezésre állnak az üzemekben, kiválthatják a tőkés relációjú gépeket, és egyben csökkenthetik a beruházás költségeit.

A burgonyatermelés műszaki fejlesztése, eszközellátása a szántóföldi munkák vonatkozásában 1975-re már megoldottnak és befejeződöttnek tekinthető. A rendelkezésre álló speciális gépek kapacitása lehetővé teszi a szántóföldi munkák optimális időben történő elvégzését. Természetesen az elhasználdott gépek folyamatos pótlása, területbővítés esetén új gépek beszerzése elengedhetetlen.

A burgonyatermelés *speciális gépeiből* a 19 000 ha burgonyavetésterülettel rendelkező, az intenzív burgonyatermelési programban részt vevő termelőszövetkezetekben és állami gazdaságokban az ellátottság:

	Db	Átlagos idényteljesít- mény, ha	Gép- ellátottság, %
Automata ültetőgép	459	50	121
Talajmaró töltőgép (Van Rumpt)	221	100	116
Kétsoros kiszedő-rakodó (AMAC-D-2)	68	60	21
Kétsoros burgonyakombájn (E-668, E-671)	201	60	64
Egyéb burgonyakombájn	84	60	27
Összes betakarítógép	353	60	112

Az egy gépre jutó burgonyavetés-terület az elvárható átlagos idényteljesítménynél kevesebb. Nem kizárt persze, hogy az egyenlőtlen eloszlás miatt egyes gépekből néhány helyen hiány mutatkozik. A gépek 75%-át az utóbbi három esztendőben szerezték be az üzemek, ennek megfelelően műszaki állapotuk jó.

Lényegében hasonló ellátottságot mutatnak az ültető és betakarító gépek vonatkozásában a KSH által közölt országos adatok is¹. Egy automata ültetőgépre jutó átlagos nagyüzemi terület 54 ha, míg egy burgonyakombájnnra 46 ha jut.

Közel sem ilyen megnyugtató a műszaki-technikai ellátottság az *osztályozás és manipulálás* munkafázisában:

	Db	Átlagos idényteljesít- mény, v/áb	Gép- ellátottság, %
Komplett manipuláló gépsor (ASCOBLOC)	9	260	7
ASCOBLOC nagy teljesítményű osztályozó	12	260	8
DIJKSTRA nagy teljesítményű osztályozó	14	260	9
KSZP-15 osztályozó	209	100	56
<i>Osztályozók összesen</i>	244	—	80
Garadarakó és felszedő	40	350	35
Kisegységes csomagoló	17	—	—

¹ Forrás: KSH Mezőgazdasági adatok, 1974. 2—3.; 1975. 2.

1975-ben a termés mintegy 80%-át tudtuk gépesítve osztályozni. Ezen kapacitásból csak 24% mondható korszerűnek. A garmadarakó gépek kapacitása pedig csak a termés mintegy 30%-ának gépesített mozgatását teszi lehetővé. A manipulálás és betárolás műszaki-technikai hiányosságainak tudható be, hogy 1 ha burgonyaterület termésének manipulálására 30–40 nap az élőmunka-felhasználás.

A burgonyakiszedést követő munkaműveletek időben elhúzódnak, nagyok a romlási veszteségek ebben a munkafázisban. A hibás termésbecslésen túl kétségtelenül ez volt egyik oka, hogy 1975 kora őszén a szükséglet biztosítottak látszott, de 1976 tavaszán mégis ellátási gondok voltak.

Az ágazat fejlesztését megelőző időszakban (1973. előtti évek) a nagyüzemek és kereskedelmi szervek a burgonyát hagyományos módon prizmákban tárolták, amelynek következtében nagy volt a romlási veszteség és az élőmunka-felhasználás.

A koncentrált nagyüzemi burgonyatermelés nem nélkülözheti az olyan tárolólétesítményeket, amelyek a vetőburgonya biztonságos, tartós tárolása mellett lehetővé teszik nagy mennyiségű burgonya (10–60 tonna/óra) gépesített fogadását, manipulálását, anyagmozgatását. Az ideiglenes — egyszerű szerkezeti anyagok felhasználásával vagy más rendeltetésű épületekből kialakított nagyhalmos tárolók — megoldások beruházási költsége 10 tonna tárolókapacitásra vonatkozóan 7–10 ezer Ft. A jobb tárolási feltételeket biztosító tárolóházak beruházási költsége szerkezeti megoldástól függően 26–48 ezer Ft. A termeléshez elengedhetetlen tárolólétesítmények — a saját terület beültetéséhez szükséges vetőgumó biztonságos megóvását és a termés tisztításának, válogatásának elemi feltételeit biztosító építmények — beruházási költsége 5–8 ezer Ft hektáronként. Amennyiben a termelőüzem tartósan tárolja a megtermelt burgonyát, a szükséges beruházás további 20–50 ezer Ft/ha költséget jelent. Bár 3000 tonnás vagy az ezt meghaladó kapacitású tárolók létesítésére 70%-os állami támogatást kaphatnak 1977. évtől a termelők, de ilyen kedvezmények mellett is korszerű tároló építése jelentősen terheli az üzemek fejlesztési alapját. A beruházási döntés igen alapos körültekintést igényel.

Tárolóházak lényegében csak az utóbbi években épültek, de az ideiglenes tárolásra alkalmas nagyhalmos, aktív szellőztetési módszerek is csak 1973. óta terjednek. A tartós tárolás céljára létesített kapacitás a következő:

	1976. évben üzemelő tárolók kapacitása, t	1977. évre tervezett tárolókapacitás, t	Alkalmi, ideiglenes t
Állami szektor	17 500	5 000	30 000
Termelészövetkezetek	67 000	34 600	30 700
Kereskedelem	71 200	29 600	.
Összesen	155 700	69 200	60 700

A tárolókapacitás (tartós tárolásra) csak az 1976. évi lecsökkent nagyüzemi területekhez mérten tekinthető megfelelőnek. Az 1980-ra tervezett

727 ezer tonna nagyüzemi terméshől 300—350 ezer tonna burgonyát (vetőt és étkezésit) kell tartósan tárolni. Így az 1976-ban üzemelő és 1977-re tervezett tárolókon túl, további 80—100 ezer tonna kapacitás létesítése indokolt, elsősorban az üzemekben. Ideiglenes tárolókból (olcsó szerkezeti anyagok felhasználásával épített, de megfelelően gépesíthetőkből) ugyancsak 60—70 ezer tonna kapacitást kell létesíteni a tervidőszak végéig.

FAJTA- ÉS SZAPORÍTÁSI PROBLÉMÁK

A műszaki fejlesztéssel egyidőben megtörtént a fajtaváltás is. 1975-ben az intenzív burgonyatermelés biológiai alapjait a kiváló étkezési értékű, élelmiszeripari feldolgozásra alkalmas, az intenzív termelési viszonyokat legjobban megháláló holland fajták (Desiree, Ostara, Blanka, Jaerla, Carina), az újabb nemesítésű Somogy Gyöngye és a primőr termelésre alkalmas NDK származású Astilla burgonyafajták képezték.

Az importált vetőburgonya-mennyiségek (tonna):

	1973	1974	1975
Szocialista relációból	5 804	12 923	3 915
Tőkés relációból	4 307	8 495	8 151
Összesen	10 111	21 418	12 066

A tőkés relációjú vetőburgonya-import mintegy 1700 ezer \$ deviza-terhet jelent a népgazdaságnak. Ez a biztonságos burgonyaellátás érdekében elengedhetetlen mindaddig, amíg a nagyüzemi gyakorlatban is igazolt, hasonló termőképeségű és étkezési értékű hazai vagy szocialista országból származó fajtákkal kiváltani nem lehet.

Az importált vetőgumó I. évi szaporulata és az újabb nemesítésű hazai fajták vetőgumója a szaporítóanyag-előállításnál jogosan elvárható hozamszinten gyakorlatilag fedezheti a teljes nagyüzemi burgonyaterület vetőgumóigényét (I. a túloldali 3. táblázatot). A háztáji gazdaságok és kisüzemek vetőgumó-felújítási igénye a II. évi szaporulatból biztosítható.

A biztonságos vetőburgonya-ellátás az import jelenlegi szintjén is megoldható. De ennek feltétele, hogy a mai gyakorlattól eltérően, az import vetőgumó első évi szaporítása csak azokban a gazdaságokban történjen, ahol a terméshől legalább hatszoros vetőgumó-kihozatalt érnek el. Az előállított szaporítóanyag biológiai értéke, minősége minden tekintetben potenciális lehetőséget nyújtson a 250—300 q/ha feletti átlagtermések elérésére.

A BURGONYATERMELÉS JÖVEDELMEZŐSÉGE, AZ 1976. ÉVI ÁRVÁLTOZÁSOK HATÁSA

A nagyüzemi burgonyatermelés műszaki-technikai fejlesztése, nagy termőképeségű import fajták használata, a kemizálás a termelési költségeket növelte. Általában a termés hozamokban bekövetkezett növekedés a fel-

3. táblázat

A VETŐGUMÓ-ELLÁTÁS KALKULÁCIÓJA

Megnevezés	Beültethető terület, ha
<i>A holland import vetőgumó szaporításának kalkulációja</i>	
Az 1975. évben importált vetőgumó-mennyiség 8151 tonna, 30 q/ha vetőgumót számítva	2 717
Az import vetőgumóval beültethető területen hatszoros szaporítással kalkulálva a termés hektáronként:	
vetőburgonyából 180 q (60%)	
étkezési burgonyából 75 q (25%)	
takarmányburgonyából 45 q (15%)	
összesen 300 q	
Az első évben megtermelt vetőburgonya mennyisége 48 906 tonna, amiből 10% tárolási veszteséget levonva, 44 015 tonna I. fokú szaporított vetőgumó áll rendelkezésre. Az ezzel beültethető terület	14 671
Holland származású vetőgumóval beültethető terület	17 388
<i>A szocialista országokból importált vetőgumó szaporításának kalkulációja</i>	
Az 1975-ben importált vetőgumó mennyisége 3915 tonna, 30 q/ha vetőgumót számítva	1 305
A termés mennyisége és megoszlása hektáronként:	
vetőburgonya 150 q (60%)	
étkezési burgonya 63 q (25%)	
takarmányburgonya 37 q (15%)	
összesen 250 q	
Az első évben megtermelt vetőburgonya mennyisége 19 575 tonna, 10% tárolási veszteséget levonva 17 618 tonna, I. fokon szaporított vetőgumó áll rendelkezésre. Az ezzel beültethető terület	5 873
A szocialista országokból származó vetőgumóval beültethető terület	7 178
<i>Somogy Gyöngye és más hazai fajták szaporítottgumó-, illetve árutermő területe mintegy</i>	4 500
Nagy biológiai értékű (import és első fokon szaporított) vetőgumóval el- látható terület mindösszesen	29 066

vásárlási árak változatlansága mellett is biztosította 1974-ben a termelés jövedelmezőségét. 1975-ben a kedvezőtlen időjárás és árvízkarok hatására a terméshozamok kissé visszaestek, az ágazat jövedelmezősége megszűnt. A termelési költségek és a jövedelem a következő képet mutatja²:

² Forrás: A MÉM STAGEK adatai és az állami gazdaságok mérlegbeszámolói.

lehe
deln
váb
szül
ilyen
fejle
vesz

gazo
mot
(zer
szere
évi
tám
De e
költs
kerü

a fő
korá
ismer
üzem
növe
keny
nélkü
alapu
a bur
szekt

az int
gonya
vásár
csopo
U
delme
zárszá

	Állami gazdaságok		Termelőszövetkezetek	
	1974	1975	1974	1975
Termelési költség, Ft/ha	56 515	55 455	32 587	36 604
Termelési érték Ft/ha	61 345	52 825	40 955	36 996
Jövedelem, Ft/ha	4 830	-2 630	8 368	392
Termésátlag, q/ha	271,1	228,1	172,9	163,8
Önköltség, Ft/ha	208,5	243,1	188,5	223,4

A burgonyatermelés helyzete tehát 1975-re ismét válságos. A termelési lehetőségek hatékonyabb, jobb kihasználásán túl, az ágazat ösztönző jövedelmezőségének megteremtése elengedhetetlen. Másképpen az ágazat a további műszaki fejlesztéshez, illetve a műszaki színvonal megtartásához szükséges anyagi alapokat nem tudja akkumulálni. Nem várható, hogy ilyen jövedelmezőségi viszonyok között a termelők más ágazatok terhére fejleszteni vagy fenntartsanak a burgonyatermelést. Ez pedig az ellátást veszélyezteti.

Az 1976. január 1-ével a világpiaci árváltozások hatására életbe lépett gazdasági intézkedések a termelési költségek és jövedelmek alakulását számottevően befolyásolják. Átlagosan 23%-kal emelkedett a műtrágyák ára (ezen belül a N 9%-kal, a P 40%-kal, a K 36%-kal), 20%-kal a növényvédő szerek és 25%-kal a gyomirtó szerek ára. Megszűnt az üzemanyagok 1975. évi áremelkedésének költségnövelő hatását ellentételező üzemanyagár-támogatás is, így az üzemanyagköltségek mintegy 56%-kal emelkedtek. De ezeken kívül számos, az ágazati jövedelmet közvetve befolyásoló (SZTK-költségek emelkedése, adózási rendszer változása stb.) intézkedésre is sor került.

A termelési költségek emelkedését ellentételező termelőiár-intézkedések a főbb növénytermelési ágazatoknál ismertek voltak. A burgonyánál — a korábbi vitatható gyakorlatnak megfelelően — csak 1976. év őszén vált ismeretessé az őszi érésű burgonya hatósági felvásárlási ára. Így a termelő-üzemek ismerhették a burgonyatermelést érintő 1976. évi várható költség-növekedést, de hogy a felvásárlási árak emelkednek-e, azt a termelési tevékenység kezdetén nem tudhatták. Az viszont minden részletesebb elemzés nélkül nyilvánvalóvá vált, hogy a korábbi évek átlagos felvásárlási árait alapul véve, az ágazat veszteségessé válik. Logikus termelői reakció volt a burgonyavetés-terület csökkentése, amely főként a termelőszövetkezeti szektorban figyelhető meg.

A burgonyafelvásárlási árak végül is 1976. őszén rendeződtek, de ez az intézkedés a területi visszaesésen, illetve a jórészt ebből következő burgonyahiányon ez évben már nem segíthetett. Étkezési burgonyánál a felvásárlási árak átlagosan 30%-kal, a hazai termésű vetőburgonyánál fajtacsoporttól függően 35–50%-kal emelkedtek.

Úgy véljük, érdeklődésre tarthat számot, hogy a burgonyaágazat jövedelmezősége az 1976. évi árváltozásokat követően hogyan alakul. Az 1976. évi zárszámadások, a gazdálkodási eredmények összesítése még folyik e sorok

írása idején. Elemzések alapjául szolgáló 1976. évi adatokkal nem rendelkezünk, de az intézkedések hatásának lemérésére a burgonyatermelésnél sok tekintetben ez az esztendő nem is alkalmas. Ezért számításokat végeztünk az 1974—1975. évek átlagos hozam- és költségszintjén (MÉM STAGEK-adatok) a várható változások megállapítására. A kalkuláció során számításba vettünk minden olyan ismert tényezőt, amelyik az V. ötéves terv első felében figyelembe vehető. A burgonyatermelés gazdaságosságára vonatkozó következtetések sokkal inkább jellemzőek az 1977-es évre, mint az 1976-osra. A költségeket befolyásoló tényezők egy csoportja 1976-ban nem, vagy még csak részlegesen hatott a termelési költségekre. Az 1976. évi tényleges üzemi költségek tehát nem tükrözhetik hűen az ágazat valós helyzetét, az eredményeket kritikusan, előrelátóan kell értékelni. Óvakodni kell attól, hogy az 1976. évi üzemi eredmények alapján elhamarkodott következtetésekre jussunk.

Az 1976. évi termelés költségeit a műtrágyák, növényvédő szerek ár-emelkedése még nem érintette teljes mértékben, mivel ezek jelentős részét még 1975-ben, az akkori árakon vásárolták és jórészt fel is használták az üzemek. A vetőgumó igen jelentős, 40%-osra tehető ár-emelkedése (az import vetőburgonyánál is hasonló ár-emelkedésre kell számítani a világpiaci információk szerint) ez évben a termelés költségeit még nem növelte, mivel az árváltozás a rendelet értelmében csak az 1976. évi termésű szaporítóanyagra vonatkozik. Így valójában a tényleges üzemi költségek kisebbek lesznek, mint az 1977-re kalkuláltak.

Jövedelemnövelő tényezőnek fogható fel, hogy a felvásárló szervek 1976-ban, élve a rendelet adta lehetőséggel, a felvásárlási irányárnál általában 20%-kal magasabb felvásárlási árat fizettek a termelőknek. Kétségtelen viszont az is, hogy az 1976. évi aszályos időjárás miatt a burgonya termés-átlagai országosan gyengébbek az átlagos időjárás mellett elvárhatónál, s ez csökkenti a termelési értéket, valamint a jövedelmet.

Az érvényben levő rendeletek a burgonya 1977. évi felvásárlási irányárát rögzítik. Kalkulációnk során is ezzel számoltunk, mivel a korábbi évek gyakorlatának megfelelően, 1977-ben feltehetően nem változik a felvásárlási ár. Így az 1976. évi árváltozások hatására a burgonyatermelés költsége és jövedelme (az 1974—1975. évi átlagterméseket véve alapul) számításunk szerint a 4. táblázatba foglaltaknak megfelelően alakul a termelőszövetkezetekben.

A burgonyaágazatnál a költségnövekedést meghaladja a felvásárlási árak növekedése, ezért a burgonyatermelés jövedelmezősége is kedvezőbbé válik. Meg kell azonban jegyezni, hogy a termelőszövetkezetek 1974—1975. évi termésátlagaival elérhető 6800 Ft/ha jövedelem, illetve 15%-os jövedelemráta még így sem ösztönözhet kellően a termelés fejlesztésére ennél a költség- és beruházásigényes, sok gonddal járó ágazatnál. 150 q/ha átlagtermés alatt pedig így is veszteséggé válik az ágazat.

A burgonyatermelés kedvező felvásárlási árak mellett is a termésátlagok gyors emelésével tehető ösztönzően jövedelmezővé. Ezért az üzemeknek

4. táblázat

A BURGONYATERMELÉS KÖLTSÉGEI ÉS JÖVEDELME
A MEZŐGAZDASÁGI TERMELŐSZÖVETKEZETEK BEN*

	1974–1975. évek átlaga	1977. évi várható
	ezer Ft	
Anyagköltség	14,1	18,7
ebből: vetőgumó	8,5	11,9
műtrágya	2,4	3,1
Alapmunkadíj + SZTK-járulék	6,3	7,0
Értécsökkenés	0,4	0,5
Fenntartás és energiaszolgáltatás	4,4	6,2
Egyéb közvetlen költség	1,5	1,5
Közvetlen költség	26,7	33,9
Főágazati általános költség	2,6	3,3
Gazdasági általános költség	5,3	6,7
Termelési költség összesen	34,6	43,9
Termelési érték	39,0	50,7
Nettó jövedelem	4,4	6,8
Átlagtermés, q/ha	168,4	168,4
Önköltség, Ft/q	205,0	244,0

* Az 1974–1975. évi adatokat a MÉM STAGEK. A főbb mezőgazdasági termékek költségei és jövedelmezősége a termelőszövetkezetekben (1971–1975) című, 1976. 4. sz. kiadványa alapján számítottuk.

fokozottan törekedniük kell a termelés során felhasznált anyagok és eszközök hatékony alkalmazására, a technológiai fegyelem megszilárdítására. A további műszaki fejlesztés mellett ez a termésátlagok gyors emelésének, a jövedelmező burgonyatermelésnek elengedhetetlen feltétele.

IRODALOM

(1) *Bagi J.*: Burgonyatermelésünk problémáiról. Gazdálkodás, 1966. 2. sz. – (2) *Csepely-Knorr A.* – *Csuday G.* – *Józsa Gy.-né*: A hagyományos technológiájú és a komplex gépesített burgonyatermelés jövedelmezősége. Gazdálkodás, 1969. 2. sz. – (3) *Csete L.*: A burgonyatermelés fejlesztésének gazdasági és anyagi-műszaki vonatkozásai. Gazdálkodás, 1970. 2. sz. – (4) *Csete L.* és *munkatársai*: A főbb mezőgazdasági termékek költségei és jövedelmezősége a termelőszövetkezetekben (1971–1975). MÉM STAGEK, 1976. 4. sz. – (5) *Pilling A.*: A burgonyatermelés és forgalmazás alakulásának fontosabb közgazdasági összefüggései. MÉM STAGEK, 1974. 1. sz. – (6) *Pilling A.* – *Elek L.-né*: A burgonyatermelés vizsgálata. MÉM STAGEK, 1972. 11. sz. – (7) *Szederkényi E.*: Burgonyatermelésünk helyzete, a nagyüzemi termelés kérdései. Agrárgazdasági Kutató Intézet, 1974.

Автор зная данные страны анализирует задачи по развитию производства картофеля, тенденции изменения посевной площади и средней урожайности, обеспеченность машинами и складской мощностью, проблемы сортов, рентабельность производства картофеля и влияние на нее изменения цен в 1976 году. Он определяет, что производство картофеля даже при благоприятных закупочных ценах может быть рентабельным только при быстром повышении средней урожайности. Поэтому необходимо последовательно стремиться к эффективному использованию материалов и средств в ходе производства, к укреплению технологической дисциплины. Наряду с дальнейшим техническим развитием это является обязательным условием быстрого повышения средней урожайности и рентабельности производства картофеля.

Anhand nationaler Daten wurden die Förderungsaufgaben des Kartoffelproduktionszweiges, die Tendenzen bei der Änderung der Anbauflächen und der Ertragsdurchschnitte, die Versorgung mit Maschinen und Lagerräumen, die Sorten- und Vermehrungsprobleme, die Erträglichkeit der Kartoffelproduktion sowie die Auswirkung der Preisregelung in 1976, untersucht. Der Verfasser hat festgestellt, dass die Kartoffelproduktion auch bei den begünstigten Ankaufspreisen nur mit der raschen Erhöhung der durchschnittlichen Erträge die Einträglichkeit erhöhen kann. Deswegen soll man besonders den effektiveren Verwand der eingesetzten Materialien und Mittel sowie eine straffere Produktionstechnologie anstreben.

Based upon the knowledge of national data, the author performs analysis in respect with the development tasks, the trends of changes in sown acreages and yields, the supply with machines and storage capacities, the variety and propagation, the rentability of potato production as well as the impact exerted by the shift of the prices in 1976 upon the latter. He draws the conclusion that even in case of advantageous buying up prices, the incentive rentability of potato growing can only be implemented by means of rapidly increasing the yields. Therefore even greater efforts are to be made for the efficient application of materials and means used in production and for the consolidation of technological discipline. In addition to further technical development, this is also an essential condition for the rapid increase of the yields and for profitable potato production.

nyé

nye

az a

por

mil

tow

az á

fels

pon

25,3

exp

a Sz

zán

tud

ha k

javí

28,8

ben,

tern

száz

cítá

szük

elég

mas